

Interview

‘Sociologie is niet meer echt een vies woord’: een interview met Jasper Muis

Bob de Haas
Vrije Universiteit Amsterdam
b.de.haas@student.vu.nl

Jasper Muis

- Geboren in 1976 te Rotterdam
- Studie: sociologie, Radboud Universiteit Nijmegen, 1995-2000
- Promotie: sociale wetenschappen, bij Ruud Koopmans, cum laude, 2012
- Werkzaam als universitair docent bij de afdeling sociologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam
- Belangrijk moment: proefschrift over de invloed van de media op de opkomst van rechts populisme in Nederland
- Ontving meerdere prijzen, waaronder de Praemium Erasmianum Onderzoeksprijs voor uitstekend onderzoek in de geestes- en sociale wetenschappen

Een interview met Jasper Muis gaat al snel over de grote thema's van deze tijd: sociale ongelijkheid, nationalisme en polarisatie. Jasper voelt zich duidelijk betrokken bij deze thema's. Ze vormen de basis van zijn sociologisch onderzoek, en dus ook de rode draad in dit gesprek.

De sociologische carrière van Jasper begon zo'n beetje op de middelbare school. Een bevlogen geschiedenisdocent zette hem aan het denken over onderwerpen als conflict en nationalisme. Zijn keuze voor sociologie lag in het verlengde hiervan: 'Waarom is het nationalisme opgekomen? Hoe werkt dat? Hoe kunnen we verklaren dat bepaalde dingen gebeuren? Dat vond ik interessant'. De antwoorden bleken bij sociologie te vinden, een studie die Jasper ook koos omdat je er 'nog wel iets mee kunt: onderzoek doen, de journalistiek in, beleid vormgeven'. In Nijmegen belandde hij in de collegebanken bij Wout Ultee, hoogleraar sociologie, die hem verder op het spoor bracht van theorieën rond nationalisme.

'Ik kan me als student herinneren dat Wout Ultee ons een stukje uit de krant gaf over Ernest Gellner. Hij was toen net overleden. Zijn boek over de opkomst van het nationalisme (Gellner 1983) was voor mij echt een *eye opener*. Wij denken vaak dat nationalisme iets van heel vroeger is, dat zit ergens in onze oermens of zo. Ten aanzien van de oorlog in voormalig Joegoslavië die destijds woedde, sprak men bijvoorbeeld over eeuwenoude, diepgewortelde sentimenten die herleefden. Gellner zegt eigenlijk het omgekeerde, namelijk dat nationalisme een heel modern fenomeen is. Het is pas heel laat in Europa als stroming ontstaan en opeens als een hele krachtige beweging opgekomen. Voorheen hadden mensen helemaal niet zo'n binding met hun land en Europese landen waren vroeger veel multicultureler dan nu het geval is. Het idee van "de Batavieren kwamen Nederland binnen", zou Gellner onzin vinden: Nederland bestond helemaal niet. Mensen dachten ook niet: ik ben Nederlander.'

Over deze theorieën later meer, eerst ben ik wel eens benieuwd naar de studententijd van Jasper. Hoe ging dat er aan toe in Nijmegen? Welke verschillen ziet hij tussen studenten toen en nu?

'Nijmegen was heel erg gericht op onderzoek; wij bestudeerden en schreven gewoon wetenschappelijke artikelen en that's it. Amsterdam stond bekend om de columnschrijvers, hoogleraren of docenten, die stukken schreven in de media, zoals Abram de Swaan. Waar ik studeerde, was dat een beetje zo van: niet interessant doen. [lachend] Wij zijn gewoon serieuze wetenschappers.'

Het klinkt allemaal reuze serieus, zeker in vergelijking met de huidige maatschappelijke betrokkenheid van studenten. Volgens Jasper heeft dat ook te maken met het tijdsgewricht:

‘Ik denk dat dat kan komen door issues als polarisatie en corona, en ook doordat er meer protesten zijn. Er is een enorme protestgolf geweest sinds 2011, en dan denk ik niet alleen aan de coronaprotesten maar ook onder andere aan de Arabische Lente, Indignados, Occupy, PEGIDA en Black Lives Matter. Het was voorheen wat stiller op dat gebied, heb ik het idee. Er was minder heftige maatschappelijke turbulentie.’

Ook qua binnenlandse politiek viel er weinig te beleven, blijkt uit Jaspers beschrijving. Het politieke landschap was minder enerverend en gepolariseerd dan nu. Nederlands was zelfs ‘een heel saai land, politiek gezien’, in de woorden van Jasper, ‘het was gewoon slaapverwekkend bijna’. Vooral op de rechterflank bleek het veel stiller dan nu:

‘Je had geen Baudet, je had geen Wilders. Je had helemaal niet dat hele gepolariseer. Hoewel, er waren wel wat rechtse uitschieters, zoals Hans Janmaat van de Centrumdemocraten die voor zijn uitspraak “wij willen de multiculturele samenleving afschaffen” werd veroordeeld wegens haatzaaien. Maar hij werd voornamelijk genegeerd. In grote lijnen kun je terugkijkend zeggen dat het gewoon heel gezapig was. Iedereen zat een beetje in het midden. Inmiddels is dat gezapige behoorlijk weg uit de Nederlandse samenleving en politiek. Het maakt het sociologisch onderzoeksveld spannender en dynamischer, en deels ook persoonlijker.’

Niet alleen op de rechterflank, maar ook aan de andere kant van het politieke spectrum, is er nu een hoop meer debat dan toen hij studeerde, stelt Jasper:

‘Nu hebben we meer alarmverhalen over onze samenleving. Het klimaat gaat naar de knoppen, polarisatie, nepnieuws, we kunnen niet overal meer leven. Het roept protest op en we worden als mensen bewuster gemaakt. Je komt niet zomaar weg met, “Ik doe gewoon niets. Ik doe slechts mijn studie, ik heb een baan en daar ben ik tevreden mee”. Het raakt nu iedereen. Neem bijvoorbeeld de huizenmarkt, het volkshuisvestingsbeleid. Vroeger raakte dat alleen mensen aan de onderkant van de samenleving. We hadden altijd daklozen, maar nu is het ook voor jou, als student, urgent. Je studeert af maar ja, je kunt nergens betaalbaar wonen. Vroeger was dat misschien minder een issue. Je vond wel een baan en een mooie woning. Maar dat onderwerpen als het klimaat, polarisatie en de woningmarkt iedereen raken in de samenleving is een globale maatschappelijke verandering. Al is het altijd heel gevaarlijk om grote brede schetsen te maken natuurlijk.’

Jasper ziet hierin ook een kentering van verregaande individualisering en neoliberalisering in de maatschappij. Hoewel hij voorzichtig en genuanceerd wil blijven, ziet hij wel een verandering tussen eind jaren negentig en nu:

‘Toen ik studeerde was er een hoogtepunt van die individualisering en liberalisering. Het idee van: het is allemaal je eigen verantwoordelijkheid als je geen huis hebt. Dan moet je maar gewoon sparen en harder werken. En als je het niet bij kunt houden en in een burn-out terecht komt, komt dat door jouw persoonlijke falen. Er zijn allemaal kansen, je kunt een goede opleiding krijgen, een goede baan krijgen. En als het mis gaat, kijk dan eerst naar jezelf. Maar nu laat de politieke discussie over volkshuisvesting en het recente woonprotest wel zien aan mensen dat het niet aan hen zelf ligt.’

De politieke activiteiten en betrokkenheid van studenten van nu zit hem dus ook in een comeback van het collectief. In zijn tijd, legt Jasper uit, gold in sterkere mate het idee: ‘there is not such thing as society’. Daar is een stevige verandering in te merken, en die brengen ook een ander soort discussies naar de universiteit, legt hij uit: ‘Die hele canceldiscussie, en debatten over dekolonisatie, dat speelde helemaal niet’. Door Black Lives Matter en andere activistische organisaties en maatschappelijke veranderingen zijn er ook voor onderzoekers nieuwe vragen bij gekomen over hun eigen rol in de wetenschap.

‘De woke-beweging bestond voorheen ook niet en is wel echt op de kaart gezet. Mag ik bijvoorbeeld überhaupt nog over racisme schrijven? Sommigen zouden zeggen dat ik als witte man mijn mond moet houden over racisme omdat ik helemaal niet weet wat dat is. Of kan ik als onderzoeker wel degelijk een zinvolle bijdrage geven aan de discussie? Moet je echt die persoonlijke ervaring hebben? Moet ik echt arm zijn geweest om onderzoek te kunnen doen naar ongelijkheid? Je kunt het bijna op elk thema toepassen.’

De antwoorden op deze vragen zijn bepaald niet eenduidig, reflecteert Jasper. ‘Maar als je het idee van “positionaaliiteit” te veel opblaast, wordt een zinvolle uitwisseling van kennis en argumenten onmogelijk. Bepaalde thema’s en standpunten zijn nu onbespreekbaar voor een bepaalde groep activistische denkers.’ Jasper neemt als voorbeeld de reacties op onderzoek van historicus Piet Emmer naar kolonialisme en het slavernijverleden. Emmer stelt dat dit onderwerp vanuit verschillende standpunten onderzocht moet kunnen worden, ook als die niet door iedereen gedeeld worden. Omdat hij onwelgevallige feiten aandraagt is Emmer als een racist weggezet. Jasper vindt dat problematisch:

‘Als je zegt: kolonialisme heeft ook veel goeds gebracht, dan ben ik daar echt geen voorstander van. Maar als iemand zoals Emmer zulk soort onderzoek doet, moet diegene gewoon rustig z’n werk kunnen doen zonder persoonlijk aangevallen te worden. Ook bij studenten kan dit spelen: een student die bijvoorbeeld een scriptie wil schrijven over radicalisering bij jonge moslims, moet de vrijheid hebben om dat

te kunnen uitvoeren. Voor de goede orde: zo'n onderzoek zou, afhankelijk van de insteek en de bevindingen, zowel door rechtse als linkse activisten kunnen worden gehegeld.'

Tegenwoordig zijn studenten sociologie veel mondiger rond thema's als sociale ongelijkheid, lijkt het wel. Jasper beaamt dat de sociologie nu meer dan toen ook 'als taak heeft om misstanden aan te pakken, om je hier over uit te spreken'. Terugblikkend vraagt hij zich hardop af of hij deze betrokkenheid misschien ook als nieuwer ervaart omdat men zich hier in Nijmegen wat meer afzijdig van hield. 'Misschien zat ik in een andere hoek. Het kan zijn dat Nijmegen vooral een bolwerk was van "neutraalonderzoek", kwantitatief en niet te veel activistisch. Dus misschien heb ik dat gemist, dat zou kunnen.' Ik vraag me af wat neutraal onderzoek precies is, en waar gingen discussies dan wel over? Of waren die helemaal afwezig in Nijmegen? Jasper begrijpt mijn vragen wel.

'Nu zou je zeggen: Jasper, dat is een illusie: wetenschap is niet neutraal. Er was wel degelijk maatschappelijke betrokkenheid bij sociale kwesties onder Nijmeegse sociologen, voornamelijk op basis van kwantitatief onderzoek. De kwantitatieve onderzoekers waren zaken aan het meten, zoals hoe het staat met vooroordelen tegen minderheden? Bij welke groepen zit dat? Laten we dat meten met een survey.'

Waar twintig jaar gelden nog forse kritiek was op deze methoden vanuit kwalitatief onderzoek, lijkt deze discussie inmiddels wat gekalmeerd. 'Het is meer een aanvulling van elkaar geworden', concludeert Jasper. 'Dat is wel modern, niet iets wat twintig jaar geleden werd gedacht. Dat was eerst een soort van competitie om wie de aandacht en het prestige krijgt.' Ook van buitenaf zijn er andere ideeën gekomen over sociologisch onderzoek. Nu 'maatschappelijke thema's toch meer op de agenda lijken te staan', is er herwaardering van sociologie als wetenschappelijke discipline. 'Sociologie is niet meer echt een vies woord, want voorheen had het een beetje een geitenwollensokken-imago, je bent links en naïef.' De stijgende studentenaantallen weerspiegelen dit: waar Jasper studeerde met vijftien tot twintig medestudenten in zijn jaar, zijn dat er nu drie keer zo veel.

Na het terugblikken op het verleden en reflecteren op het heden, ben ik wel benieuwd hoe Jasper de toekomst van de Nederlandse sociologie voor zich ziet. Wat gaan we de komende tijden zien voor veranderingen in onderzoeksmethoden en thema's?

'Socialemediaonderzoek komt steeds meer in de sociologie. Jullie krijgen ook steeds meer van die vaardigheden aangeleerd. Big data en netwerkanalyse zullen steeds meer een integraal onderdeel worden van de studie sociologie. Dat is het eigenlijk

nu al. Bij sociologie leer je ook over de werking van algoritmes en hoe je daardoor beïnvloed wordt. Maar goed, dat is één tak binnen de sociologie. Het oude handwerk en de wijk in lopen om mensen aan te spreken zal ook altijd blijven bestaan. Maar je moet dan wel ook in de buurtapp. Daar moet ook gelezen en gekeken worden wat er gebeurt. Mensen spreken elkaar meer via de app dan in het echt. Dus het is ook belangrijk wat daar wordt gezegd.’

Jasper ziet steeds meer raakvlakken met andere disciplines, maar ziet daarbij ook een grote rol voor sociologen.

‘Er zijn steeds meer sociologen bezig met big data en sociale media analyse. Toen ik sociologie ging studeren was dat natuurlijk een non-thema. Stel je voor dat je fake news en polarisatie op Facebook onderzoekt. Ben je dan een communicatiewetenschapper of socioloog? We krijgen steeds meer een soort verschuiving of een mengeling met data science.’

Ter afsluiting ben ik nieuwsgierig naar adviezen die Jasper zou willen meegeven aan de nieuwe generatie sociologen. Wat zouden wij vooral moeten doen en laten? Zijn antwoord is helder: ‘Doe vooral je ding, maar blijf vooral kritisch, durf en blijf kritische vragen stellen’. Hij ziet hierin ook een voorname rol van docenten, die studenten opleiden ‘tot kritische burgers’ die vooral ‘niet alle feiten voor waar aannemen’. Jasper benadrukt het belang van ‘goed zelf onderzoek’ doen, en ‘kunnen verantwoorden waarom je iets beweert en waarom je tot een bepaalde conclusie komt’. Want, zo stelt hij:

‘Waar de sociologie gaat eindigen en wat de komende tien jaar gaat gebeuren dat hangt ook vooral van jullie af en jullie nieuwe banen. Jullie zijn de toekomst. Dus wees creatief en zoek vooral naar nieuwe invalshoeken.’

‘Maar goed,’ zo sluit Jasper lachend af: ‘doe vooral niet precies wat je docent zegt’.

Literatuur

Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism*. Ithaca: Cornell University Press.

Over de auteur

Bob de Haas is, naast vader, tweedejaars student sociologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij is tijdens zijn studie zeer geïnteresseerd geraakt in de cultureelkapitaaltheorie van Bourdieu, vooral ook omdat hij zelf heeft ervaren hoe het is om door te groeien van het vmbo naar de universiteit.